

Entrevista a Manuel Tenorio

Carmen Novas Ferradás

“Antes o campo daba, pero agora empeña”

‘O Ruso’ non perde unha festa, e teno merecido. Ós seus 82 anos, continúa traballando nas veigas do millo corvo, como antes facía nas casas con máis ferrados da vila. Aínda lembra os tempos da requisa, do contrabando na montaña ou da chegada do eucalipto, e cómo a xente da aldea almorzaba leite de cabra e sanaba os bois con sopas de viño.

Por que cambiou o mar polo campo?

Porque era eu solo nesta casa. Tuvén que me cambiar porque me morreu o padrastro, no ano 1948. Eu iba a ter un estudio, pero tuven que atender as fincas porque miña tía era vella; era a madrastra miña porque eu son hijo adoptivo. Nacín no 1925, o 6 de enero, e desde ese día inda non fun ó médico.

Se non foi ó médico, iría ás mulleres que fan remedios, ás bruxas.

Iso gustáballe á difunta da muller. Eu dicíalle que levara a quen quixera, pero que eu non cría en bruxas. Nos remedios caseiros si, pero as bruxas están ós cartos, non sanan a nadie. E moitas culpas témolas nós en enfermar, porque abusamos do corpo.

É dura a vida no campo?

Traballar como anduven eu hasta agora é un sacrificio. O campo é trabaloso, e o que hai que saber é traballalo, e abonar. Agora andamos co abono químico e non debe levar ese abono. Debe ser ó natural. E ós animais a alimentalos tampouco non estamos porque eu hox comín dous bistés pero non son alimenticios como os que puidera comer se matara unha ternera da miña man e non lle dera pienso ningún.

Antes criábanse becerras, cabras...

Nesta aldea había cen ou duascenas cabras ou máis, porque eu tiña días de ter a 20 e 30 porque tiña un cabrío. Ese leite é natural, onde o leite da vaca non é inda natural porque a ama da vaca quere dar moito leite, e entón dalle piensos, e os piensos veñen ó leite. É como unha muller que ten un fillo e lle dá o peito; se ela se está alimentando, o fillo tamén.

Que outros animais tiñan na casa?

Carneiro non tuven nunca, tuven ovellas e o macho para as cabras. Era un castrón mitá dun corpo meu, era máis alto ca min. Tiña tres ou catro crabas miñas e despois tiña o macho, que estaba solo. Viñan de Ardán, de Aldán, do Hío, Cela, Coiro, Moaña, de moitas partes de Dios. En coches. Traían a cabra e ós dous ou tres días levábana.

Canto lles cobraba?

Naquel tempo parécemo que eran cuarenta pesetas. Tiña unha lista e anotaba, cada unha co seu número. O meu macho trucaba, eh. Non había quen se asomara aí! Unha vez truío o de Riobó unha craba grande. Tan pronto lle abrín, o macho mandoume dende o portal á eira, tiña forza. Prendíao a descansare na mo e minaba, trucaba contra as pedras. E despois comino eu, mateino había ter sete ou oito anos, porque perden forza. Logo criei un novo, pero aquel túveno un par de anos e despois desfíxeme del.

Logo bebíase leite de cabra.

Cando tiñamos cabuxa, eu bebía anque sea media olla e dáballe ó millor dous ou tres caldeiros ós porcos. O leite de craba con aceite é marabilloso para facer chulas, con huevos. Ah! Cunha taciña de viño. Iso é bo para as mulleres, para os homes e para os bois. O tinto; o blanco nada, non o queiras.

As sopas de viño era un dos remedios que se usaban cando floxeaba un pouco un boi, non si?

Eu xa lle compraba un barril para os bois a Toñito da Bicha. Salían ás cinco ou ás seis da mañán e había que darlle de comer. Dáballe fariña, millo debullado... Comen aquilo e despois van tranquilos. Cando se fixo a carretera e viñan os de Aldán, eu sempre era o primeiro carro que tiñas alí. Moitas veces iba a buscalos a eles e a desenterralos, porque tiñan bois pero non respondían, non tiñan costumbre. Aquela era unha vida esclava, a ganar quinientas pesetas, o carro de bois e mais eu todo o día.

Cando se fixo a escola tamén carretaches a pedra?

Fun o máis de todos. A pedra viña de Borrallido en camións e púñana na Portela, había que ir buscala. Moitos deron un pedazo de terreno, que iso non veu así polo airo. Un día encomodeime porque chegou José da Tomadiña e díxome: "Ruso, mañán tés que ir á pionada". Eu contesteille que non podía porque tiña que ir ó médico con miña tía e Moncho de Cuña tampouco foi -vendéralle os bois ó Americano-. José da Tomadiña era alcalde do barrio e foi a denunciarme ó ayuntamiento, ó alcalde Massó. Eran 20 pesetas que tiña que pagar eu, catro pesos de multa. Daquela ibas a Bueu á do colombiano e dábanche un papel de Estado. Eu e mais Moncho viñamos polo Coto todos encomodados e, entón, apareceu José da Tomadiña e maila muller para ir vindimare a Muíños, e díxenlle eu: "Mira, facerme a min iso... Fun o que máis traballei, pero non vou máis!". Conforme dixen esí, lárgolle un par de ostiazos! Botamos moitos anos sin falarnos. José da Tomadiña era político, estivera preso.

Quen traballou cando se fixo a carretera?

Cando foi por equí, os bois de Beluso limpáron todo e a xente andaba cun martillón a romper. Todo foi a pan de millo. Iba a xente de Meiro e mais sen ser de Meiro, o que quixo cobrar os cartos. Según os metros que facían, cobraban. Eu non fun a martillar, tiña que traballar. Había casas que tiñan vinte e tantos ferrados e trinta aquí en Meiro. A familia que tiña máis era a Pirica, e o

Eiroa. A Pirica tiña tres vacas e inda lle vendían os de Hermelo leite a ela. Despois ela traspasaba todo no mercado, en Bueu, pero estaba enchufada por don Jesús, o veterinario. Tamén eu, cando era a requisa, dicíame: "ti non te me presentes nunca". Eu iba sempre a traballare, os demais non podían ire, pero eu si porque estaba visto por el.

Ás veces había contratiempos e non podías ir a traballar cos bois porque estaban inchados, cando lle metían a inyección no peito. Despois viña a requisa e aquí levaban uns e mais outros, pero pagábanos, eh. E as Piricas andaban sempre na montaña, ó contrabando, de tabaco e de todo, eran as máis que andaban.

E a qué ían á montaña?

A buscar cousas que non había por aquí. Cando a requisa, o millo levávancho á de Juan Cestay, a Bueu, á Banda do Río. Iso no ano cuarenta e tantos, inda non sei se terei as cartillas de racionamento no forno. Os de primeira, era unha cousa, e os de segunda era outra. Había primeira, segunda e terceira. Pola cartilla todo, e racionamento de pan e de aceite. No ano 44 xa había contrabando de tabaco. Eu andaba nos barcos de guerra e dáballo aquí na casa ó amo. Era un home que fumaba muito, porque na parte de Cuba hasta as mulleres fuman muito. Eu nunca fumei na vida.

Nin tomou café.

Nunca na vida. E caña tampouco. Ningunha clase de bebida, sólo viño. O chocolatiño pola mañán desde que nacín. E o xerro de viño ás once e á comida.

Que tipos de uva había antes? Non había catalán.

Catalán tiñámolo nós. Viña de Zamora, viñan dous camións na semana. Nas viñas de Meiro había albari-

ño e loureiro, e había tinta femia e tamén catalán. Había de todo, como hai hox.

O viño tamén ten que ser viño, porque o que non é da casa non é san. Inda hai moitos que venden o viño e non o venden sano, porque xa o bautizan, e non nombro a nadie, eh! Hai que comer ben, pero non moita dulzura, e a cerveza non é boa. Hai varias clases e algunhas están lastimadas. A mellor cerveza é a natural. Todo o que vai á nevera é malo. Eu non teño nevera e xa haberá anque sea vinte anos que non bebo leite porque á muller nunca lle gustou. Tiñamos trinta ou

Para que outras casas traballou?

Estuven na de Freire unha chea de tempo. No día que eu fun, viñeron seis homes de Cela para aprender a podar na de María Eugenia, ó espaller. Podei todos os chouzos deles e despois inda fun a Ardán. Fun unha chea de anos, hasta que me cansei. Despois de que fixen eses choios, fun para Antonio Loira quince anos, eu e mais dez ou doce mulleres, nas viñas. Plantar, tirar con elas, facelas novas, armalas, desarmalas... Agora alí todo son pisos, xunta a de Alonso pola parte de riba. Logo anduven para o Cadilleiro oito ou nove

“A maquinaria tirou coa xente”

cuarenta galiñas e os huevos vendíanse, que había fijo quen os levaba. Eu collía seis ou sete huevos -a xema sola-, un litro ou dous de leite e, ó baterlle todo cun pouco azúcar, ó quedar amarillo, tomabas aquilo e onde botabas unha man, criaba becho! Eu cunha man sola levantaba o arado polo medio. Non hai que ter padecimentos. A suerte tamén marcha dos pés e o sangue floxea.

Vostede traballou moito...

No campo sería o que máis traballei por aquí, casi todas as fincas. Anduven por todo, pola Portela, pola Cividá... Tiña un arado en Meiro e outro en Bueu, que o deixaba moitas veces na do Maroto. Eu pagaba un home para andar diante nomais, sempre comigo. Despois tuven que abandonar, que antes tiña máis veigas ca teño hox. Antes o campo daba, pero agora empeña, igual cas viñas. É millor comprar media pipa e telo na casa. Doutra maneira, se ten que pagar xornales, sállelle recomprado o viño a calquera. O esfollare, o cavare, o arrendare... Iso agora é un escándalo!

Despois desfíxose dos bois.

Ó empezarme a enfermarse a muller, collín eu e non quixen bois. Ó vir os tractores, aí van os bois! Os tractores tiraron cos bois. A maquinaria tira con todo, tamén tirou coa xente. Antes iban dous homes a tirar por un tronzador, agora un home solo fai todo. Antes había que cargar dous ou tres homes un carro, e despois ir á Portela e cargare as toradas ó lombo para meter no camión. Agora iso xa non fai falta, todo é moderno.

anos, polo menos. Recorrín todo.

O traballo hai que levalo con cariño. Se levas á contra un traballo, nunca che salerá ben. E nunca hai que coller moitos desgustos, que matan tamén a unha persoa. Ti vas para durmire, non tuveche lío ningún con nadie, descansas marabilloso. Pero se tuveche unha pelea, vira dun lado e vira do outro non descansas ben.

Logo hai que facer vida sana, coidarse e alimentarse ben.

Home claro, descansar ben e, sendo matrimonio ou como sea, non debe reñir un co outro, hai que levarse do mellor do mundo. Ese é un descanso da vida. Ás veces tamén hai que pasear, e hai que traballar, pero a muller débese sacar a paseo sempre, para que mire un amigo e que mire o mundo, que non é estar sempre na casa, na cociña.

Pero antes non era así.

Eu á miña muller sempre a saquei, e mais andaba na fábrica, que primeiro estivo 18 anos na de Alonso e logo 16 na de Massó. Cando salíamos non comiamos na casa. Se había unha festa en calquera parte, alá íbamos, a patitas para alá e para acá. A Ardán de riba, a Ardán de baixo, a Cela, a Darbo... e todo iso a pé. Había que divertirse. E á muller tamén hai que darlle un día unha clase de roupa e outro día outra e andar ó moderno; inda teño pezas na casa do moderno.

Que mais nos pode contar daqueles tempos?

Cando eran eses anos do tempo da guerra, tamén viñan a roubar madeira a esta aldea. O guardiamonte, señor Antonio, solamente por cortar uns gravizos xa te

multaba. As fincas estaban enumeradas, cada unha co seu número. Nós tiñamos o 105. Había as hachas, e dous homes cun tronzador a botar un árbol. Arcolitos non había, eran pinos e carballos.

Cando empezaron a chegar aquí os eucaliptos?

Empezaron a vir no ano 60. Mirábanse por outros lados e foron alá forestales a buscalos. A min déronnos. Así foise poblando. Daquela valía moito o castaño, que era a prenda millor que había, e mais o acacio; pero máis valía o castaño. É a millor madeira que hai. A miña casa ten todas as vigas de castaño, puntóns e todo, e para ventanas é a millor. O acacio é duro, pero non é tan bonito.

As viñas tamén eran de madeira?

Eran de estacas todas, de dous gaios, dous corpos, podendo ser de carballo. Para labrar, o arado de pau facíase de pino e a radela tamén.

Para cocer, que madeira é a mellor?

Para o forno a millor madeira é ou roble ou xesta. A xesta levábase a vender a Cangas no carro, eran 125 paus de trece cuartas de largo cada un, con raíz. Había que facer un carro na casa. A xesta é máis dura co carballo e é millor leña, porque o carballo, sendo de tripeza non é bo porque ten máis sangue. A póla é a millor, pero ten que sere dun carballo como teño eu algúns, poucos xa, porque moitos comeunós o lume, os fogos. A xesta é moi dura, aganta. Tamén, sabes quen é duro? O franquiño, ou digo, o sabugueiro.

Para que o utilizaban?

O sabugueiro utilizábase para moitas cousas. Para os rapaces eran tacos para estralare.

Non ten butano?

Non, gasto a lareira sempre porque non me quixo a muller o butano, non me quixo a televisión nin o teléfono, non teño nada diso.

Lembra quen ten parte dos muíños, quen son os herdeiros?

O muíño da Casela din que é o millor. Eu levei moitos anos o cargo. Despois, na Molinera levouno Guimeráns. Eramos doce, me parece, e hai varios da Portela.

Foi á marina?

Claro, daquela eran dous anos e pico. O meu curso primeiro foi en Ferrol, cos vascos. Despois -claro, hai enchufe- vin para Vigo ós dous meses, logo a Navarra e daí a Marín, para o destructor Lazaga. Estuven no Alsedo cando foi do principio da transmisión de guerra.

Foi á guerra?

Non, á guerra non, pero íbamos por aí a viaxare. E os submarinos viñan con nós todos, trinta ou corenta, e había que ir arriba á copa e ó castillo. Eu era o distinguido. E cando se chegaba a Marín: "Tenorio, a apuntarte, una semana para casa".

Así que veu para Vigo por enchufe.

Home claro, polo amo da casa, que tocou a Pèpe o Cerqueiro. Meu tío tiña asunto con quen quería porque era prestamista. Inda aí atrás rachei os papeles de cando se lle prestou aquí os cartos a Massó para terminar fábrica. Meu tío marchara para Cuba, botou alá dez ou doce anos. Saleu patrón alá e despois aquí estivo metido no ayuntamiento un pouco tempo. Amais, tiña gando por fóra.

Porqué é a súa casa de cor negra?

Iso negro é pichi, túvoo sempre. Dábaselle para que non lle entrara humedá, porque por dentro gastábase barro con porla. Ten tella sobre tella, por cousa do tempo. Será para quen cadre. Eu estou agantando pouco a pouco, vou mantendo a manteca. O mundo é bo, pero hai que conquistalo e saber levalo. E non hai que se encomodar por calquera cousa, hai que pasar de todo. Con berrar e discutir non ganamos nada. Unha persona debe ser noble e limpia, que por onde vaia non teñan nada que dicir. Hai que moer o muíño. A vida hai que levala tranquila, non é sempre traballar, tamén hai que descansar o corpo.

